

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrť leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 17. aprila 1867. ~

Gospodarske stvari.

0 sladkorni (cukreni) pési.

Spisala sinova Avgusta Tschinkela v Ljubljani.

Uvod.

Ni ga poljskega sadú, kateri bi rodil tako drag plod, kakor sladkorna pésa. Sploh je dognana stvar, koliko pésa koristi kmečkemu gospodarstvu. To so pametni kmetovalniki in učitelji tako obširno dokazali ter razložili, da ne trebé o tem več govoriti.

Pésa posebno koristi na dve strani:

I. Zboljšava zemljo. Zemlja se ne boljša samo z močnim gnojem, ampak tudi še posebno s tem, da se globoko in pridno obdeluje; da se ji odpravlja škodljivi plevél, ter da se pametno na njej vrsté sadovi in sétve. Sladkorna pésa posebno zahteva, da je treba paziti na vsa ta pravila umnega kmetovanja.

Torej vidimo, da po tistih krajih, koder se pametno sadi sladkorna pésa, kmetijstvo napreduje in cvete, ter da zemlja daje mnogo mnogo več pridelka. Sladkorna pesa torej tudi

II. množí bogastvo.

Manjkanje novcev (denarjev) veliko kvaro dela vsacemu gospodarstvu. Ta kvara je posebno velika tam, ker uboštvo brani, da se zemlja toliko ne krepčá, kolikor potrebuje, da more obilo roditi. Kader to nastane, mora pešati bogastvo vsacega naroda.

Pridelovanje sladkorne pese novce dvojno množí; prvič, kakor je že bilo rečeno, s tem, ker potlej mnogo obilnejše rodí zemlja, ktera torej dobí tudi večo vrednost, ker se njena cena sodi po tem, kolikor daje pridelka; drugič s tem, da našim kmetovalcem daje nov sadež, iz katerega bode zmerom gotov denar.

Cena, po kateri se pésinó seme sploh prodaja, in ktero smo posebno mi trdno postavili, da bi ljudjé dobili veselje do te koristne stvari, mora gotovo imeti ta nasledek, da se sladkorna pesa po prvih poskušnjah začne pri nas močno in navadno saditi, kakor vsaka druga poljščina.

Ako se to zgodí, potem bode tudi po Kranjskem kmetovanje v zvezi z obrtnijstvom.

Neovršni dokazi in znanstvene preiskave potrjujejo, da kmetijstvo nikoli ne pride do najviše stopinje, ako ni zvezano z obrtnijstvom.

Menimo torej, da je naše obrtnijsko početje v Ljubljani samo veriga velicega lanca (ketine), ki bode objemal vse gospodarje, kateri kaj premišljajo ter si želé pomagati.

Sledeči spis uči, kar je mogoče na kratko, vse poglavitne stvari, katerih se je treba držati pri sladkorni pési. Namen je samo ta, da bi se ljudjé te pése poprijeli vsaj poskušáje. Kdor želí kaj več zvedeti, najde

nauk v obširnih knjigah, ktere razlagajo, v kacem razmerji je pridelovanje sladkorne pése k obrtu in kmetijstvu. Zanašamo se, da ta spisek doseže svoj namen.

Sinova Avgusta Tschinkela.

Splošna pravila,

po kateri se je ravnati pri obdelovanji sladkorne pese.

Pri sladkorni pési je trebé na to-le paziti:

- a) da se ji dá pripravna in močna zemlja;
- b) da se zemlja globoko obdeluje;
- c) da se vsadí nezmešano seme najboljše sladkorne pése;
- č) da se začne zgodaj saditi;
- d) da se zemlja zgodaj pridno učisti ter večkrat pre-
rahljá.

(Dal. prih.)

Praktična past.

Škodo, ktero miši in podgane napravljajo gospodarju, je velika. Ne požro in pomažejo mu le samo žita v kaštah ali v žitnih hranilnicah, ampak tudi pod zemljo delajo poti, ktere včasih veliko stroškov stanejo.

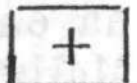
Ker se pa te gospodarstvu zeló škodljive živali hitro množe, treba je kmalu vjeti jih in vničiti.

Preumetno izdelane pasti niso prav za rabo.

S strupom, mišico ali fosforom podgane moriti, ni vselej varno, ker v take kraje navadno tudi kokoši in mačke pridejo, in če povzijejo strup, pogine tudi ta žival.

Prav koristno past si gospodar lahko sam napravi in sicer tako-le:

Postavi kake 3 čevlje visok sodček na prostor, kamor podgane najbolj zahajajo. Zgornji del odprtega sodčka ovij in preveži s pôló debelega papirja. Na papir položi vabo iz testa, drobno razsekanega mesa, ali slanine in kaj tacega. K sodcu pristavi kako diljo, da morejo živalice povoljno gori in doli se sprehajati. Prvo noč se navadno nobena ne prikaže; drugo, tretjo noč prihajajo druga za drugo, ter žró od vabe, ki je na papirji nastavljena.

Ko zapaziš, da so podgane začele hoditi na papir, ki je na mestu zgornjega dna sodčkovega, vlij v sodček kakih 8 palcev visoko vode, postavi v sredo sodca zidarsk cegel navpik, ter priveži nazaj papir in ga v sredi na križ prereži.

Prva podgana, ko pride, da bi se nasitila, pade v sodec ter skače po vodi, dokler se ne reši na cegel, ki v sredi sodca stoji, okoli njega pa voda.

Kmalu pride druga podgana, ki se ji ravno tako godí kot prvi; išče suhega mesta ter ne dobí družega kot cegel. Podgani se preganjate na opeki (ceglu), da

vstane tak krik in vriš, da druge podgane iz svojih lukenj prilezejo, hitro po deski na sodec gredó, pa precej v sodec pocepajo. Zmiraj večje vpitje in cviljenje privabi še drugih podgan, ki se vse tako polové.

Ta v nekem gospodarskem českem listu priporočani lov podgan popisuje v dunajskem listu „der praktische Landwirth“ neki dopisnik ter pravi, da vse to je sam skusil: Moje veselje je bilo že veliko, ko zvečer slišim tak vriš v sodcu; še večega veselja pa sem doživel drugi dan, ko v sodec pogledam in vidim, da je 47 podgan notri, ki so me tako milo gledale, da mi je težko bilo, jih pomoriti. Od tega časa, pravi, nisem več teh živali videl; ali so se vjele, ali pa so se preplašene kam drugam preselile.

Naj tudi naši gospodarji skusijo to past! Priporočana je zeló, veliko ne stane, zraven pa se še veliko smeja doživiti.

Janez Sajč.

Národne stvari.

Naš narod leta 1867.

Če potujemo od Urala do Pireněj, od belega do črnega morja, od Pečore do Kvadalkvivira in v Ameriki od Magelanove ceste do Grönlandije, ne najdemo nikjer, s ponosom smemo reči, tako divnega, krasnega in zrelega naroda v političnem smislu, kakor je naš slovenski. Marsikter bralec se bo na to nasmehljaj in bode rekel, da je to prenapet národen fanatizem, ali pa oslepljena zaljubljenost v slovenstvo, ki iz teh vrstic govori; — pogledajte Angleže, Dance, Magjare, Čehe, Hrvate itd. — bode rekel — ki se za ustavne svoje pravice vedno tako krepko potezajo in imajo v povestnici svoji toliko divno izpeljanih bojov z zlatimi črkami vpisanih; — kaj so borni Slovenci, narod skoraj brez povestnice, proti tem velikanom ustavnega vojskovanja! — Al ravno to je dokaz za moje besede. Vsak teh národov ima za sabo več ali manj krasno zgodovino bitek za politične pravice in ustavnost, mi pa smo bili čez 1000 let v tej zadevi pravi „raja“ ali bolje rečeno političski „parija.“ Pa še neka druga prilika za nas veljá: kdo, ki se je količkaj v nemškem slovstvu ogle dal, se ne spominja „Peter Schlehml's wundersame Geschichte“, ktero je slavni Chamisso napisal, in kjer pripoveduje, da je prečudni ta Peter svojo senco izgubil in med drugimi ljudmi pri žarkem solncu in pri polni luni se sprehajal brez svoje sence. — Kaj tacega se vendar ni sicer nikdar nikomur na tem svetu pripetilo. Al skoraj ravno tako, bi rekel, godilo se je našemu narodu z národnim imenom, kot nesrečnemu Petru s senco, kajti počenši od reformacije počelo se je naše skupno „slovensko“ ime čedalje bolj zgubljevati in bili smo do leta 1848 sami Štajarci, Kranjci, Korošci, Goričani itd., kar se ni vendar, kolikor mi je povestnica znana, nikdar nobenemu živečemu narodu pripetilo. Le čeznaravna žiljavost in nam prirojeno korenjaštvo, ko je že šlo skoraj vse, kar se narodnosti tiče, rakom žvižgat, nas je nehoté obvarovalo osode pruske in avstrijske Šlezije, polovice Poznanske itd. Tega strašnega spanja in smrčanja pa nismo mi krivi. Za to, kar so naši očetje v tolikih stoletjih zamudili, naj jim Bog grehe odpusti! al koristno ni bilo za nas.

Tem večji je čudež, ko se je na enkrat predramil ves narod, kakor pravica o kralju Matjažu pripoveduje, ko nenadoma za vse sovražnike kot novorojeni feniks priteče na volitveno polje in si vkljub največjemu nasilju, ki si ga človek le pomisliti more, z eneržijo brez primere svoje može izvoli za poslance, v ktere zaupanje stavi, da mu bodo vendar enkrat toliko zaželene najsvetejše pravice izvojevali. Nihče več ni

upal, da bomo pri drugih volitvah na Kranjskem zopet večino dobili, ko se je zvedelo, kdo stoji na strani naših protivnikov, in s kakošno strašno silo in s kakim orožjem se proti nam dela in na vse pretege agituje.

Morali so iti volilni možje, ne kakor vselej poprej v občine, ampak v kancelije volit, — da ne nam na hasen, to se samo ob sebi razumeva; češ, da jih bo manj prišlo in da se bodo dali laglje „podučiti.“ Narod je pa to nam nastavljeno limanico spremenil v brgon za neprijatelja; kajti poslali so res ljudje iz vsake vasi celó malo volilcev; al ti možje, ki so šli, bili so same prebrisane glave, in kar se narodnega poštenja tiče, nepremakljive skale, ki jim jih niti v Grintovcu, niti v Triglavu ni para; možje, katerim je vsako mečenje ali groženje bilo le bob v steno. Naj en sam izgled tù navedem: Iz neke precej velike vasi na Dolenskem so poslali štiri možé, ki so imeli med sabo dva volilca izvoliti. Ko bi bili v občini volili in ko bi bili prišli skoraj vsi možje, bili bi lahko pri znanem nasilji marsikterega revčeka in nevedneža pregovorili; al ti štirje, ktere so poslali, bili so najveljavnejši in najtehtnejši možaki iz sela, katerih vsak že svoje „Novice“ po dvajset let prebira in zemljepis, povestnico in slovanstvo bolje pozná kot marsikter tistih „rodoljubov“, ki se svetu ponujajo za „gute Krainer.“ In tako se je godilo povsod. Ko je pa prišel dan volitve poslancev, prišli so skoraj vsi, tudi po 10 do 12 ur dalječ. Od konca so se možjé v jirhastih hlačah enmalo čudno in debelo pogledovali, ko so tam pa tam zagledali žandarje z nasajenimi bajoneti, da se „red“ pri volitvi obdrži, kakor da bi se naši volilci, ki so večidel, hvala Bogu! vsi enega mnenja, katerikrat pri volitvah s pajsarji in sekirami obdelavali, kakor ima slavni „politiško zreli“ magjarski narod to navado pri vsaki volitvi. V nekem volilnem okrožji na Dolenskem bilo je prepovedano, da ne smeta več kot dva volilca skupaj stati, kajti „tres faciunt collegium“ in trem bi na zadnje res utegnili — tako so „ta viši“ gospodje računali — na misel priti narodnega kandidata voliti!!

Centralni komité razvijal je v zvezi z vlado neizmerno eneržijo, ki bi bila bolje stvari vredna; razposlal je na vse kraje svoje ribiče z malimi in velikimi trnki, z gostimi, finimi in surovimi, neotesanimi mrežami, da bi some, karfe, kline, ščuke, postrvi itd. po deželi lovili; al dobiček je bil ta, da še ne enega kapeljna vjeli niso. Sploh je znano, da so na Gorenskem v bohinjskem jezeru in v gornji Savi najžlahnejše postrvi; toraj je šel od centralnega odbora v predel, od ktereга stara pesem pravi:

„na Gorenščem je fletno, so visoče goré,
pa bistri studenci in bele cesté“

ribič z mrežo imenovano „gozdna homatija“; vrgel jo je najpoprej v Savo, potem v blejsko jezero, od jeze razpenjen jo zadrajsa še enkrat k Bohincem; al tudi tam je bilo, kakor da bi bile vse ribe izumrle. Al kdo pameten si je le količkaj mogel misliti, da se bo naš Gorenec, od starodavnih časov sloveč kot najbistroumnejši lisjak med vsem slovenskim narodom, kadaj dal v tako nerodno „homatijo“ zamotati?!

Al to je bila vse bolj postranska ribarija; pravi matadorji — rekel bi ribči na morskega soma (Wallfisch-fahrer) — odjadrali so z najboljim orodjem, z vsemi barkami, mrežami, čolni in harpunami v Trebno, ker tam samo bi se bil lahko neizrečeno silni trud splačal, — bili so trije poslanci na enkrat voliti. Računal je centralni komité tako-le: 10 iz velikega posestva nam je zavarovanih, — v mestih in trgih, če ne vseh 8, saj najmanj 6, — v Trebnem trije, in večina je naša (ker $10 + 6 + 3 = 19$), in Dolenci — tako so